

ГРАМАТИЧНІ ПРИЙОМИ, ЩО АКЦЕНТУЮТЬ ЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано граматичні прийоми, що підсилюють якісні ознаки та надають емоційно-оцінювальне значення висловлюванням згідно з нормами ситуативно-мовленнєвої граматики іспанської мови.

Ключові слова: ситуативно-мовленнєва граMATика, якісна ознака, емоційне забарвлення, емоційно-оцінювальне значення, субстантивізація прикметника.

The article focuses on the grammatical ways of intensification of the qualitative features and assignment of emotive-evaluative meaning to the utterances according to the norms of the contextual grammar of the Spanish language.

Key words: contextual grammar, qualitative feature, emotional colouring, emotive-evaluative meaning, substantivization of adjective.

До лінгвістичних одиниць, що досліджуються ситуативно-мовленнєвою граMATикою, відносяться перш за все ті ж граматичні категорії, що вивчаються нормативною граMATикою, а саме морфологічні категорії частин мови та синтаксичні категорії речення. Набуваючи текстуальну ознаку, категорії нормативної граMATики одержують ознаки категорій ситуативно-мовленнєвої граMATики. Ситуативно-мовленнєва граMATика опікується граматичними категоріями слова та речення як компонентів мовленнєвої послідовності, відзначеної системою правил, прийнятих у різних сферах діяльності [4, с. 5]. ГраMATичні прийоми, що акцентують значення якості в іспанській мові, належать до найбільш численних. Навички їх вживання збагачують усне мовлення. Все це свідчить про **актуальність** вибору теми. **Метою** статті є аналіз граматичних прийомів, що підсилюють якісні ознаки та надають емоційно-оцінювальне значення висловлюванням. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: виявити граматичні прийоми, що підсилюють значення якості, та охарактеризувати їх з точки зору ситуативно-мовленнєвої граMATики іспанської мови.

Препозитивний прикметник більш яскраво представляє якісну ознаку та надає сполученню слів більш емоційне забарвлення. Наприклад: *solemne majadero, perfecto idiota, soberana plancha, indigna torpeza*. Не зважаючи на те, що ці прикметники мають абсолютно різні значення, вони виконують у тексті одну й ту ж, а саме підсилюючу функцію та постають функціональними синонімами прикметника *grande*: *gran majadero, gran idiota* і т.д.

В іспанській мові є група прикметників, що змінюють своє лексичне значення в залежності від місця в реченні – до або після іменника [2, с. 46]. До них відносяться, наприклад: *simple, pobre, rico, cierto, triste, grande*. Саме ці прикметники зазвичай використовуються для емоційного вираження якості. Так, у препозиції прикметник *pobre* виражає жаль та співчуття:

¡Pobre amigo mío! – Бідний мій друг!

¡Pobre pajarito enfermo! – Бідна хвора пташка!

¡Pobrecitos huérfanos! – Бідні сироти!

Прикметник *simple* у постпозиції перекладається як "простуватий, дурний, недалекий": *Es un muchacho simple. – Він недалекий хлопець.*

У значенні "простий, елементарний, нескладний" даний прикметник може передувати іменнику, або слідувати за ним: *un factor simple – елементарний фактор, por simple razón – по тієї простої причини*. У значенні "простий, звичайний" *simple* завжди має стояти перед іменником: *una simple costurera – звичайна швачка, un simple chófer – простий*

водій, *un simple cerrajero* – простий слюсар. У такому випадку прикметник *simple* виражає презирство.

Препозитивний прикметник *menudo* вживається в різних типах речення як емоційний синонім прикметників *grande, bueno*: *¡Menudo frío sentí yo al verme en la calle!* – Жахливий холод відчув я, опинившись на вулиці! *¡Menudo escándalo le armó su mujer al llegar tarde él a la cena familiar!* – Який скандал влаштувала йому дружина, коли він спізнився на родинну вечерю!

Одна з найбільш характерних структур іспанського емоційного синтаксису, що належить до сфери приватного діалогу, – це субстантивація прикметника за допомогою означеного артикля (або без нього) та прийменника *de*. Така структура підкреслює якісне значення, створюючи емпатичні конструкції, в яких іменник, що означається, синтаксично підпорядковується прикметнику: *El bueno de mi padre (lo bueno que es mi padre)* – Гарна людина, мій батько. В окличному емотивному реченні прикметник субстантивується синтаксичним способом: позиція першого, а відповідно, головного елемента в іменниковому словосполученні, сама по собі субстантивує прикметник. Звідси виникає можливість відсутності артикля перед іменником: *¡Pobres de niños!* – Бідні діти, бідні!

В іспанській мові використовується особливий спосіб виділення означень іменника зі значенням живої істоти. Він полягає в тому, що означення (прикметник) стає начебто головним, керуючим словом, а означуване слово (іменник) залежить від нього й вживається з прийменником *de*: *Mi tonto hermano* → *El tonto de mi hermano*. Цей спосіб використовується головним чином для негативної характеристики особи. При перекладі таких словосполучень українською мовою слід передавати означення не прикметником, а відповідним йому за значенням іменником: *Цей дурень, мій брат* (замість: *мій дурний брат*). У такий спосіб досягається виділення означення, що наближає переклад до оригіналу [1, с.82]. Подібні конструкції використовуються в іспанських окличних реченнях. Їх своєрідність полягає в тому, що замість іменника в них зазвичай вживаються займенники. Українською мовою вони перекладаються наступним чином: *¡Desgraciado de mí!* – Ох, я нещасний! (*Горе мені нещасному!*) *¡Tonto de ti!* – Який ти йолон! (*Ом йолон!*) *¡Ay de él!* – Горе йому!

Емоційно-оцінювальне значення має словосполучення іменника з прикметником, субстантивованим прийменником *de*: *¡Pedazo de inútil!* – Який ти жалюгідний!

Для підсилення значення якості використовується особливий тип емпатичних конструкцій – розривні підрядні речення, в яких член речення, що виділяється, вживається з артиклем *lo* та переноситься з підрядного речення в головне: *La quiero porque es buena* – Я люблю її за те, що вона добра трансформується в *La quiero por lo buena que es* – Я люблю її за те, що вона така добра. В деяких випадках підрядна частина опускається: *La quiero por lo buena*. Прикметники, не дивлячись на наявність артикля середнього роду, узгоджуються в роді та числі з іменниками, до яких вони відносяться [1, с.84]. Прикметник, відокремлений від іменника, стає в реченні самостійним членом, що ще більше підкреслює якість: *Me asusta lo silenciosa que estás.* – Мене лякає твоя мовчазність. При цьому субстантивованій прикметник зберігає формальний зв'язок з іменником, проте цей зв'язок вже не є підрядним: *Mira lo guapa que es la niña.* – Подивись яка гарненька дівчинка. *Apreciamos lo valientes de nuestros guerreros.* – Ми цінуємо хоробрість наших воїнів. Для порівняння: *Eso es terrible.* – Це жахливо. → *Eso es lo terrible.* – У цьому весь жах. *Le critican por ser avaro.* – Його критикують за те, що він жадібний. → *Le critican por lo avaro que es.* – Його критикують за жадібність.

Ці конструкції не мають аналогів в українській мові й тому, зазвичай, перекладаються підрядним реченням з можливим використанням підсилюючих слів: *Usted no sabe lo pesada que me era la vida.* (E.Pardo-Bazán) – Ви не знаєте, наскільки (до якої міри) важким було моє життя.

Якщо необхідно виділити означення іменника, що позначає неживий предмет, використовується інший засіб трансформації словосполучення: іменник теж переходить в

супідрядну позицію, але керуючий ним прикметник отримує артикль середнього роду *lo* та ставиться у форму чоловічого роду однини, втрачаючи узгодження з іменником: *La cómica acción* → *Lo cómico de la acción*. При перекладі таких словосполучень українською мовою можна використовувати субстантивованій прикметник або звичайне, не емпатичне словосполучення: *Lo bueno de su corazón*. – *Доброта її серця*. *Lo avanzado de la noche*. – *Пізня ніч*.

Прислівники, що субстантивуються артиклем середнього роду *lo*, у більшості випадків потребують предикативного означення – речення, в якому вказана дія, що означається: *Me sorprende lo despacio que trabajas*. – *Мене дивує, як ти повільно працюєш*. Семантика та структура цієї моделі підсилює значення іменника, якщо його включити в дану структуру замість прикметника: *Mira lo señora que se ha hecho mi hija*. – *Подивись: моя дочка стала справжньою пані*.

Емоційне забарвлення отримує якісний прикметник, субстантивований неозначеним артиклем: *Este joven es de un feo subido*. – *Цей парубок дуже негарний*. Більш незалежні в реченні субстантивовані відносні прикметники: *Ahora eres un invencible triunfador*. – *Тепер ти справжній переможець*.

Значення якості підкреслює неозначений артикль з іменником, що в основному вживається у функції іменної частини присудка або у бездієслівному реченні [6, с. 171]: *Es una buena profesora*. – *Вона хорошиий учитель*. *Es una noche oscura*. – *Темна ніч*. *Tu novia es una guapa*. – *Твоя наречена – справжня красуня*. *Un sol abrasador*. – *Пекуче сонце*. Цей прийом можливий лише з дієсловом "ser".

Предикативний характер отримує словосполучення, що складається з двох іменників – перший з неозначеним, другий – з означеним артиклем, за наявності відповідної інтонації: *¡Un encanto el niño!* – *Що за чудо ця дитина!* Розподіл синтаксичних функцій у такому реченні відображає порядок слів та форми артикля. Означений артикль вказує на суб'єктивну функцію іменника, неозначений – на атрибутивну: *¡Una verdadera actriz la joven!* – *Ця дівчина – справжня акторка!* *¡Un éxito el estreno!* – *Ця прем'єра має великий успіх!* *¡Un escándalo este artículo!* – *Ця стаття – це просто скандал!*

Вживання предметного значення іменника з нульовим артиклем у максимально абстрактному плані, у повному концептуальному обсязі підкреслює його якісну сторону: *En mi vida he visto intérprete que domine las lenguas mejor que él!* – *Ніколи в житті я не бачив перекладача, який би володів мовами краще, ніж він!*

Функцію підсилення виконує вказівний займенник, що стоїть після іменника: *Es una tarea esta muy desagradable*. – *Це дуже неприємне завдання*. В окличному реченні вживання вказівного прикметника перед іменником акцентує якісне значення та виражає подив, незадоволення, обурення, захоплення: *¡Esta chica!* *¡La adoro!* – *Ця дівчина! Я її обожнюю!* Такого ж ефекту можна досягти поставивши вказівний прикметник перед першим іменником в емоційно-оцінювальній синтагмі [4, с. 38]: *¡Este ladrón de tu compañero!* – *Цей крадій, твій приятель!*

Емоційно-оцінювальне значення підкреслюється фіксованим підбором та розташуванням членів речення у структурі типу: *¡Pobre surtido el de esta tienda!* – *Небагатий вибір у цьому магазині!*

Схожа структура, проте з підрядним реченням, створює варіант емоційно-оцінювального окличного речення: *¡Dichosa madre cuyos hijos están a su lado!* – *Щаслива та мати, чії діти з нею поряд!*

Підсилююча лексична частка *hasta* у препозиції до прикметника придає відтінок емоційної оцінки якості [3, с. 133]: *¡Hasta ellos lo han comprendido todo!* – *Навіть вони все зрозуміли!* *¡Fue hasta empalagoso conmigo!* – *Він був зі мною просто улесливий!*

Для підсилення значення якості разом з неозначеним артиклем вживається обмежувальна лексична частка *no más que* (не більше, ніж; лише; просто): *No es más que una broma*. – *Та це просто жарг*. *Esto no es más que un recuerdo triste*. – *Це лише сумні спогади*.

Максимальний обсяг предметного поняття, до якого відноситься дане якісне значення, підкреслюється займенником *todo*. Зазвичай він уживається у комплексі з неозначеним артиклем: *Eres todo un hombre. – Tu – справжній чоловік. ¡Has escrito todo un poema! – Tu написав цілу поему!* Серед підсилюючих конструкцій із займенником *todo* слід відзначити модель типу *Todo el padre es corazón. – Батько – сама сердечність*, у якій *todo* хоч і відноситься до підмета, підкреслює повний обсяг предмета даною якісною характеристикою.

Окличний займенник *qué* у ролі предикативного форманта, підсилює значення якості: *¡Qué aire más puro! – Яке чисте повітря!* Цей займенник є обов'язковим предикативним компонентом структури, без нього даний набір слів не створює речення. Окличний займенник *qué* з прийменником *de* кількісне значення та є синонімічним займеннику *cuánto*: *¡Cuántas flores! – Скільки квітів!* Узагальнюючий іменник в однині може вживатись тільки з формою *cuánto*: *¡Cuánto trabajo! – Скільки роботи!* Для збірного іменника можливі обидві форми: *¡Cuánta gente! = ¡Qué de gente! – Скільки людей!*

Віддієслівний вигук *vaya* є характерним для діалогічного тексту. Він вживається зазвичай в окличних реченнях у значенні "нічого собі, оце так, ох": *¡Vaya, qué tontería! – Оце так дурниця!* За умови відсутності окличного займенника *qué*, *vaya* виконує функцію предикативного форманту, і в такому випадку речення може будуватись без дієслова. У цьому виявляється дієслівне походження даного вигуку: *¡Vaya un niño! – Оце так дитина!*

Яскравий емоційно-оцінювальний відтінок створює *Futuro Perfecto* та прислівник *mu* у окличних реченнях типу: *¡En vi vida habré visto el muy tonto! – Ніколи в житті не бачив такого дурня!*

За допомогою вказівного займенника *tal* та дієслова *ser* будується підсилююча атрибутивна структура, що підкреслює значення якості: *Tal es, y no otro, el problema. – Питання стоїть саме так, а не інакше.*

Предикативна структура *es que* підсилює значення якості, сповільнюючи ритм мовлення, чим готує слухача до сприйняття: *Es que no puedo decírtelo por ahora. – Справа у тому, що я не можу сказати тобі це зараз.*

Фраза *ve Usted* вживається в діалогічному мовленні, вказуючи на інтимність комунікативного контакту та притягує увагу співрозмовника до значення висловлювання, зокрема до значення якості: *Soy pobre, ve Usted. – Я бідний, бачте-но.*

Вставні надлишкові предикативні групи, граматикалізовані до ступеня неозначеного займенника *Dios lo sabe (sabrà) – Бог його знає; Yo no sé – Я не знаю*, підкреслюють якісну сторону поняття: *Dios lo sabe donde estarías en aquel entonces. – Бог його знає, де ти міг бути на той момент.*

Підсилює якісне значення повторне згадування предмета, синтаксично ізольоване в самостійному називному реченні з підрядним означення: *Tenemos que pensar en un problema actual. Un problema que hace falta resolver. – Ми повинні обдумати та вирішити нагальну проблему якомога швидше.* Неозначений артикль виконує тут підсилюючу функцію.

До підсилюючих прийомів, притаманних діалогічному мовленню, відноситься повтор репліки, що виражає повну згоду, співчуття, захоплення, тощо. – *¡Qué mala suerte tengo! – Ох, і не везе мені! Si, ¡qué mala suerte tienes! – Так, як тобі не везе!*

Підсилюють значення якості та надають відтінок іронії, типові для просторіччя префіксальні нагромадження типу: *¡Vaya, qué requetegalán! – Що за кавалер!*

Емоційно забарвлене питання риторичного характеру, що не потребує відповіді, а навпаки, виражає наполегливий протест, у діалогічному тексті часом завершується реченням з оцінним забарвленням, яке пояснює підтекст питання: *–¿Qué es eso? ¡Es una barbaridad! – Що це означає?! Та це ж просто варварство!*

Значення особливої, незвичної, неабиякої якісної ознаки передає неозначений займенник *cualquiera* в заперечному реченні: *No es un problema cualquiera para nosotros. – Це неабияка проблема для нас.*

В усному мовленні для того, щоб звернути увагу адресата до якості предмета, про який йшлося раніше, використовуються питальні структури, які підсилюються заперечним займенником та іменником *cosa*:

¿Has visto nunca una cosa igual? – Ти коли-небудь бачив щось подібне?

Багатий експресивний потенціал має категорія роду, що пояснюється її тісним зв'язком з лексичним значенням, з реальними уявленнями про різницю в категорії роду. Експресивна конотація виникає, наприклад, при вживанні жіночої форми ознакової кореляції статі по відношенню до чоловіка [6, с. 294]: *¡Oye, loca! ¡ Qué tonta tú eres! – Послухай, йолоне! Який же ти дурень!*

У ситуативно-мовленнєвій граматиці відображаються граматичні прийоми розрізнення важливих соціальних сфер спілкування. Знання правил нормативної граматики необхідні для побудови мовлення без граматичних помилок. У свою чергу знання правил ситуативно-мовленнєвої граматики необхідні для того, щоб уміти добирати граматичні форми та їх значення у відповідності до обставин, в яких відбувається спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Трудности перевода с испанского языка на русский. – М.: Высшая школа, 2004. – 109 с.
2. Виноградов В.С. Грамматика испанского языка. Практический курс. – М.: Высшая школа, 1990. – 432 с.
3. Иовенко В.А. Практический курс перевода. Испанский язык. – М.: ЧеРо, 2001. – 419 с.
4. Канонич С.И. Ситуативно-речевая грамматика испанского языка. – М.: Международные отношения, 1979. – 208 с.
5. Нуждин Г.А., П.Мартин Лора-Тамайо, К.Марин Эстремера. Курс современного испанского языка. – М.: Айрис-пресс, 2005. – 367 с.
6. Фирсова Н.М. Грамматическая стилистика современного испанского языка. – М.: Изд-во РУДН, 2002. – 290 с.

УДК 81'271.16

Володимир Демченко
(Херсон)

ОРГАНІЧНІСТЬ І НЕОРГАНІЧНІСТЬ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

Статтю присвячено проблемам органічності та неорганічності української мови – виходячи з теоретичного з'ясування та практичного ілюстрування на різних мовних рівнях.

Ключові слова: *органічність, неорганічність, логічність мови, анхістонім, лексика.*

The article is devoted the problems of organic and inorganic Ukrainian language – from the theoretical finding and to practical illustration on the different linguistic levels.

Key words: organic, inorganic, logic of language, anhistonim, vocabulary.

Термін *органічна* щодо мови застосовуємо не лише зі значенням "природна, натуральна, справжня", але й більш широко – як прийнятну для носіїв, генетично адекватну. Тому не слід проводити паралелі з біологією та хімією, хоча ще у XVIII столітті були спроби пояснити мовні зміни через закони природничих наук.

Лідер цього напрямку А. Шлейхер розглядав мову як органічне явище, що саме в собі має закони власного розвитку та невідривно пов'язане з сутністю народу – носія цієї мови. Можна стверджувати, що вчений називав безпосередньо мову *органічною*: порівняно з письмовою формою (книжною – В.Д.) "наріччя, що живе в народі", або "народне наріччя", є вищим за мовним розвитком, закономірним *організмом* (тобто *органічним* – В.Д.) [10, с. 96, 98].